

12.12.2017

EOAK/339/2017

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

PYÖRÄTUOLIN KÄYTTÄJÄLLE SOVELTUVAT WC-TILAT KÄRÄJÄOIKEUDESSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden menettelyä esteettömyyttä ja vammaisten henkilöiden yhdenvertaista kohtelua koskevassa asiassa.

Kantelija kertoi liikkuvansa pyörätuolilla. Hän oli menossa käräjäoikeuden istuntoon rakennuksen kolmanteen kerrokseen, mutta kyseisessä kerroksessa ei ollut inva-wc:tä, vaikka kerroksesta löytyivät tavalliset wc-tilat. Kirjoituksen mukaan inva-wc sijaitsi vain rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa. Kantelijan mielestä inva-wc:n puuttuminen kolmannesta kerroksesta syrjii vammaisia henkilöitä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden laamanni antoi 7.2.2017 päivätyn lausunnon ja selvityksen.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeita

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Tätä yleistä yhdenvertaisuuslauseketta täydentää saman säännöksen 2 momentin syrjäntäkielto, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan mm. terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

YK:n vammaissopimuksen 9 artiklassa määrätään esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Sopimuksen 13 artiklassa määrätään oikeusjärjestelmän saavutettavuudesta.

Maankäyttö- ja rakennuslain 117 §:n 3 momentin mukaan rakennuksen tulee olla tarkoitustaan vastaava, korjattavissa, huollettavissa ja muunneltavissa sekä, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 53 §:n 1 momentin mukaan hallinto- ja palvelurakennuksen sekä muussa rakennuksessa olevan sellaisen liike- ja palvelutilan, johon tasa-arvon näkökulmasta kaikilla on oltava mahdollisuus päästä, sekä näiden rakennuspaikan tulee soveltua myös niiden henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai muuten toimia on rajoittunut.

Liikkumisesteetöntä rakentamista koskevat määräykset muun muassa hallinto- ja palvelurakennusten osalta ovat Suomen rakentamismääräyskokoelman osassa F1 (Esteetön rakennus, määräykset ja ohjeet 2005).

Rakentamismääräyskokoelma F1 määräyksen 3.2.1 mukaan pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen avulla liikkuvien käytettävissä tulee olla tarpeelliseksi katsottava määrä sekä itsenäisesti toimiville että avustettaville liikkumisesteisille mitoitettuja ja varustettuja wc- ja pesutiloja. Tilat on varustettava liikkumisesteisen tunnuksella ja niiden tulee olla sijoitukseltaan käyttäjän tai avustajan sukupuolesta riippumattomia. Tällaisiin tiloihin tulee olla pääsy suoraan aulasta, käytävästä tai muusta vastaavasta tilasta.

Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) tulee voimaan 1.1.2018. Asetuksen 10 §:n 1 momentin mukaan muussa rakennuksessa kuin asuinrakennuksessa on oltava sen käyttötarkoitus, toiminnalliset kokonaisuudet ja kulkuyhteyksien pituus huomioon ottaen tarpeellinen määrä tarkoituksenmukaisesti sijoitettuja wc-tiloja, jotka soveltuvat pyörätuolin ja pyörillä varustetun kävelytelineen käyttäjille. Edellä tarkoitettujen wc-tilojen on sijaittava siten, ettei käyttäjän ja avustajan sukupuoli vaikuta mahdollisuuteen käyttää niitä, ja ne on merkittävä liikkumisesteisen tunnuksella.

3.2 Saatu selvitys ja arviointi

Kantelussa on kysymys olemassa olevasta rakennuksesta, jossa käräjäoikeus sijaitsee. Käytettävissäni olevasta aineistosta ei ilmene rakennuksen rakennusvuotta. Tiedossani ei ole, että rakennuksessa oltaisiin tekemässä rakennusvalvontaviranomaisen lupaa edellyttäviä muutostöitä. Rakentamista koskevat säännökset liikkumisesteettömästä rakentamisesta eivät koske olemassa olevaa rakennusta, jossa ei olla tekemässä lupaa edellyttäviä muutostöitä.

Korostan, että edellä todettu ei poista viranomaiselle kuuluvaa velvollisuutta edistää esteettömyyttä ja saavutettavuutta rakennetussa ympäristössä.

Saamani selvityksen mukaan Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa on kylillä merkitty inva-wc rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa. Selvityksen mukaan kiinteistön muista kerroksista pääsee helposti alakertaan inva-käyttöön soveltuvalla hissillä. Rakennuksen kolmannen kerroksen yleisissä wc-tiloissa ei ole erillistä inva-wc:tä.

Totean, että voimassa olevan lainsäädännön ei voida katsoa välttämättä edellyttävän inva-wc:n rakentamista jokaiseen julkisen palvelurakennuksen kerrokseen. Tämän vuoksi en ole havainnut asiassa lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

Kuten edellä on todettu pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen avulla liikkuvien käytettävissä tulee olla tarpeelliseksi katsottava määrä sekä itsenäisesti toimiville että avustettaville liikkumisesteisille mitoitettuja ja varustettuja wc- ja pesutiloja. Rakentamismääräyksessä ei ole tarkemmin täsmennetty inva-käyttöön tarkoitettujen wc-tilojen lukumääriä.

Selvityksessään Itä-Uudenmaan käräjäoikeus katsoo kuitenkin puutteeksi sen, ettei rakennuksen kolmannessa kerroksessa ole erillisiä opasteita siitä, että ensimmäisestä kerroksesta löytyy inva-wc. Käräjäoikeus ilmoitti ryhtyvänsä toimenpiteisiin asian korjaamiseksi niin, että kolmanteen kerrokseen tulee asianmukaiset opasteet inva-wc:stä sekä suomen että ruotsin kielellä.

3.3 Kohtuulliset mukautukset viranomaisen toiminnassa

Totean tässä yhteydessä yleisesti seuraavaa vammaiselle henkilölle yksittäistapauksessa tehtävistä kohtuullisista mukautuksista.

YK:n vammaissopimuksen 2 artiklan mukaan kohtuullinen mukauttaminen tarkoittaa tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia ja käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

On syytä todeta, että yksittäisessä tapauksessa vammaiselle henkilölle tehtävät kohtuulliset mukautukset on erotettava esteettömyyttä koskevista yleisistä vaatimuksista ja standardeista, joista säädetään muualla lainsäädännössä (kuten maankäyttö- ja rakennuslaki).

Kohtuulliset mukautukset ovat tyypillisesti pienimuotoisia muutoksia esimerkiksi toimintatavoissa tai palvelujen järjestämisessä (esimerkiksi luiskan asentaminen, liikunta- ja näkövammaisten henkilöiden asiointiin liittyvä avustaminen, erilaiset vaihtoehtoiset tilajärjestelyt ja työelämään liittyvät mukautukset).

Mukautusten tarkoituksena on, että vammaiset ihmiset voivat yhdenvertaisesti muiden henkilöiden kanssa asioida viranomaisissa.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä tyouralla. Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki. Saman lain mukaan kohtuullisten mukautusten epääminen on syrjintää.

Kohtuulliset mukautukset ovat yhdenvertaisuuslain esitöiden (HE 19/2014 vp) mukaan luonteeltaan tapauskohtaisia ja niiden tulee vastata kyseisessä konkreettisessa tilanteessa vammaisen ihmisen tarpeisiin. Lisäksi mukautusten tulee olla kulloisessakin tilanteessa tarvittavia. Toimenpide on tarvittava esimerkiksi silloin, kun jokin palvelu ei ole vammaisen ihmisen saatavilla muihin henkilöihin verrattuna vastaavalla tavalla ilman mukautusta. Viimekätisen päätöksen siitä, miten tai millainen mukautus toteutetaan, tekee mukautuksiin velvoitettu toimija.

YK:n vammaissopimuksen 13 artiklan mukaan sopimusosapuolet varmistavat vammaisille henkilöille oikeuden tehokkaan saavutettavuuden yhdenvertaisesti muiden kanssa, muun muassa järjestämällä menettelyllisiä ja ikään perustuvia mukautuksia, helpottaakseen heidän tehokasta suoraa ja välillistä osallistumistaan, myös todistajina, kaikkiin oikeudellisiin menettelyihin, tutkintavaihe ja muut valmisteluvaiheet mukaan lukien.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentin (2014) nro 2 mukaan oikeussuojan tehokas saavutettavuus ei ole mahdollista, jos lainvalvontaviranomaisten ja tuomioistuinten rakennukset eivät ole fyysisesti esteettämiä tai jos niiden tarjoamat palvelut, tieto ja viestintä eivät ole vammaisten henkilöiden saavutettavissa.

Saamani tiedon mukaan Itä-Uudenmaan kärjäoikeus toimii kolmessa eri kerroksessa. Ensimmäisessä kerroksessa, jossa myös on rakennuksen ulko-ovi, sijaitsevat kolme valmistelusalua sekä haastemiesten tilat. Toisessa kerroksessa sijaitsee kärjäoikeuden kanslia ja kolmannessa kerroksessa on yksi valmistelusalua ja kaksi pääkäsittelysalua. Kaikissa saleissa, mukaan lukien ensimmäisen kerroksen valmistelusalit, pidetään myös pääkäsittelyjä.

Edellä mainitusta selvityksestä ilmenee siis, että kärjäoikeuden ensimmäisen kerroksen saleissa voidaan käytännössä järjestää sekä valmisteluistuntoja että pääkäsittelyjä.

Mukautusten tarvittavuus ilmenee yleensä käytännössä siten, että vammaisen henkilö tai esimerkiksi hänen avustajansa pyytää mukautusta, jos hän katsoo sellaista tarvittavan.

Mikäli esimerkiksi tuomioistuimen istuntoon saapuva vammaisen henkilö pyytää kärjäoikeudelta yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia (esimerkiksi vaihtoehtoisia tilajärjestelyjä tai esteettömyystoimia), saattaa tuomioistuimelle syntyä yhdenvertaisuuslain, vammaisyleissopimuksen sekä viime kädessä perustuslain 6 §:n ja 22 §:n nojalla velvollisuus tehdä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida tuomioistuimessa.

Käytännössä tämä saattaa tarkoittaa sitä, että jos vammaisen henkilö pyytää hyvissä ajoin ennen oikeudenkäyntiä istunnon järjestämistä rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa, jossa inva-wc sijaitsee, tuomioistuimelle syntyy velvollisuus harkita mukautusten tekemistä arvioimalla, onko istuntokäsittely mahdollista siirtää tilajärjestelyjen puolesta ensimmäisen kerroksen saliin.

4 TOIMENPITEET

Pidän myönteisenä sitä, että Itä-Uudenmaan kärjäoikeus on ilmoittanut asentavansa asianmukaiset inva-wc -opasteet kärjäoikeuden tiloihin (kolmanteen kerrokseen).

Lähetän tästä ratkaisustani jäljennöksen tiedoksi Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden laamannille.